

BEVEZETÉS A PSZICHOLÓGIÁBA

Készült a TÁMOP-4.1.2-08/2/A/KMR-2009-0041 pályázati projekt keretében
Tartalomfejlesztés az ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszékén,
az ELTE Közgazdaságtudományi Tanszék,
az MTA Közgazdaságtudományi Intézet
és a Balassi Kiadó
közreműködésével.

Készítette: Erős Ferenc

Szakmai felelős: Erős Ferenc

2011. január



BEVEZETÉS A PSZICHOLÓGIÁBA

2. hét

„Test” és „lélek” – a pszichológiai gondolkodás előzményei az újkori filozófia történetében

Erős Ferenc

- Empirizmus és racionalizmus viszonya
- A descartes-i cogito és a pszichológia.
A reflexelmélet. Descartes a szenvedélyekről
- „Velünk született eszmék” versus az elme mint „tabula rasa”
- Locke Hume, és az asszociáció-tan fejlődése
- Kant filozófiája és a pszichológia
- A francia felvilágosodás emberképe, az „ember-gép”, természetjog és társadalmi szerződés
- „Test” és „lélek” a modern pszichológiában

Szakirodalom

Kötelező:

- Pléh Csaba: *A pszichológia örök témái. Történeti bevezetés a pszichológiába.* Osiris, Bp. 2008. I. fejezet. 64–113.

Ajánlott:

- Pléh Csaba: *A lélektan története.* 83–98.

Empirizmus és racionalizmus

- A racionalizmus szerint a valóság a gondolkodás tiszta elveiből megismerhető. A világ logikus rendje lehetővé teszi annak megismerését, ezért a matematika módszereivel leírható
- Az empirizmus az érzékek nyújtotta evidenciák elsőbbségét vallja

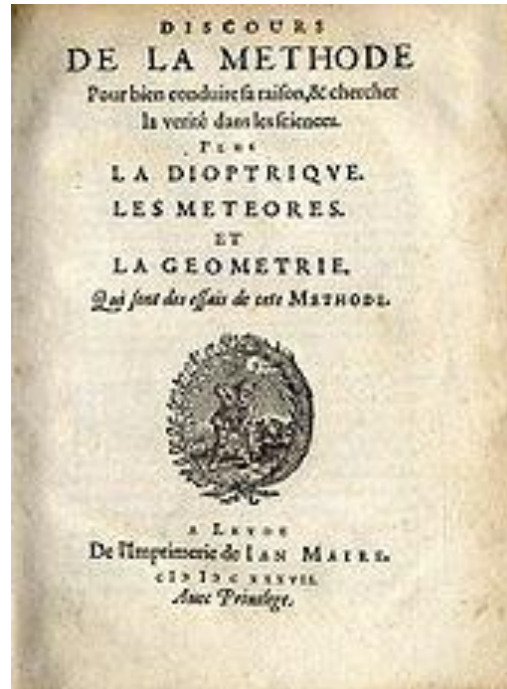
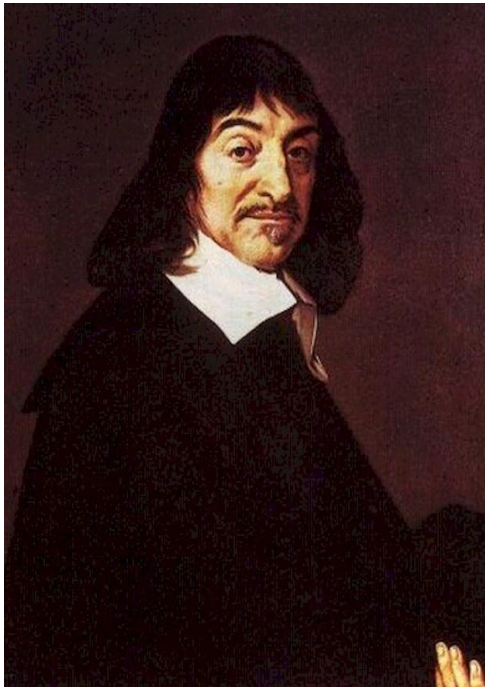
A XVII. és XVIII. század filozófiájának 2 fő problémája: az emberi megismerés természete: empirizmus és racionalizmus, *velünk született eszmék* versus *tabula rasa*

MEGKÜLÖNBÖZTETŐ JEGYEK	EMPIRIZMUS	RACIONALIZMUS
MÓDSZER	indukció	dedukció
AZ IDEÁK EREDETE	tabula rasa	velünk született eszmék (innatizmus)
GONDOLKODÁSI MŰVELETEK	asszociáció	logikai következtetés
TUDOMÁNYOS ESZMÉNYEK	taxonómia	matematizáció

A *racionalizmus* **René Descartes** (1596–1650) nevéhez fűződik, aki úgy gondolta, a *tudást*, azaz a megismerést nem a tekintélyre, hanem magára az emberi észre, *rációra* kell alapozni.

Munkássága döntő részben hozzájárult a természettudományos gondolkodás kialakulásához.

René Descartes 1596–1650



„Cogito ergo sum”

„De csakhamar láttam, hogy mialatt így mindent hamisnak akartam felfogni, szükségképp kellett, hogy én, aki ezt gondoltam, legyek valami. S mivel észrevettem, hogy ez az igazság: **gondolkodom, tehát vagyok**, olyan szilárd és olyan biztos, hogy a szkeptikusok legtúlzóbb felvetései sem képesek azt megingatni, azért úgy gondoltam, hogy aggály nélkül elfogadhatom a filozófia amaz első elvének, amelyet kerestem.”

Descartes: *Értekezés a módszerről IV. rész 925.*

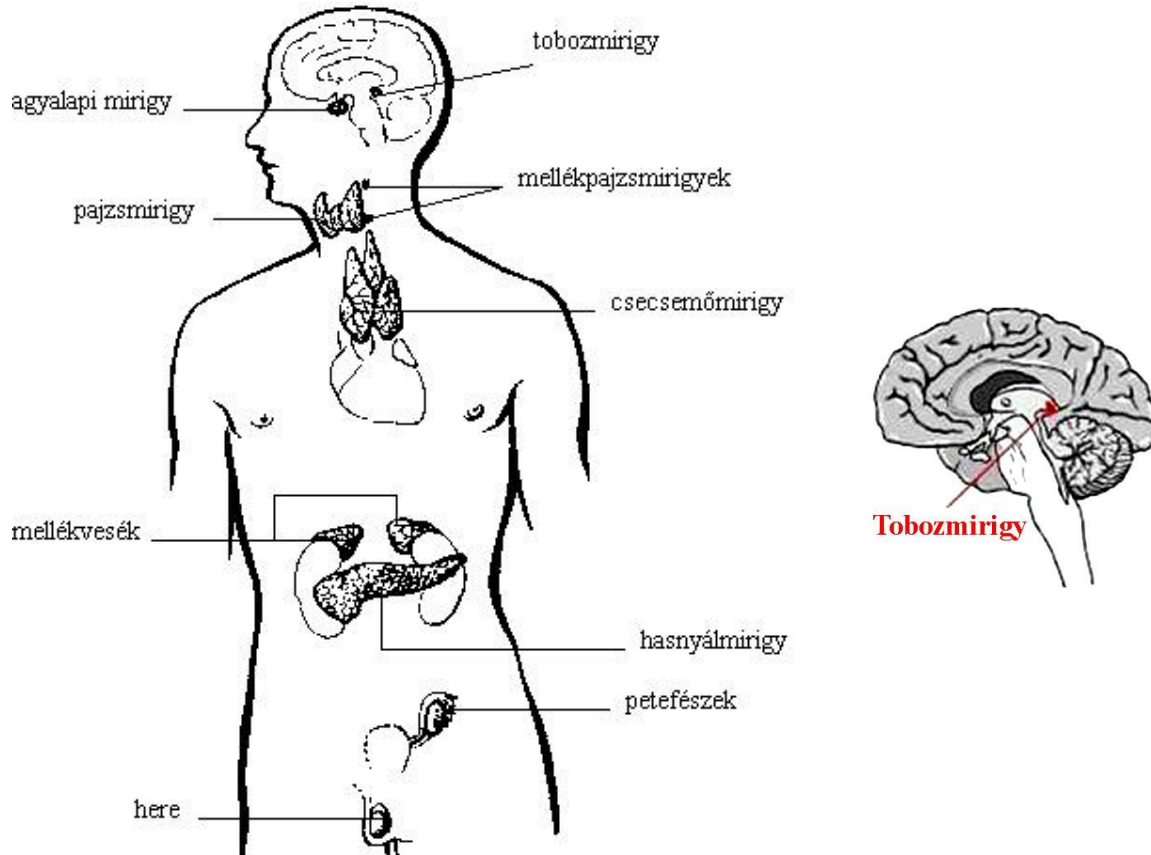
Descartes legfontosabb feltevései a modern pszichológia szempontjából I.

- Test-lélek viszony. Descartes szerint a *test* kizárólag a mechanika törvényszerűségeinek megfelelően működő *gép*, míg a *lélek* a testtől független, a gondolkodás képességével jellemezhető képződmény. Az élővilágban egyedül az ember rendelkezik mindkettővel. Mivel a lélek a "*gépben lakozó szellem*", ezért valahogyan kapcsolatban kell lenniük egymással. Descartes magyarázatában a testi idegek szállítják az életszellemeket. Mivel a lélek egységes és oszthatatlan, ezért az agynak azon szervéből kell, hogy származzanak, *amelyből csak egy van*. Descartes szerint ez a *tobozmirigy*.
- Az INTERAKCIONISTA DUALIZMUS fogalma

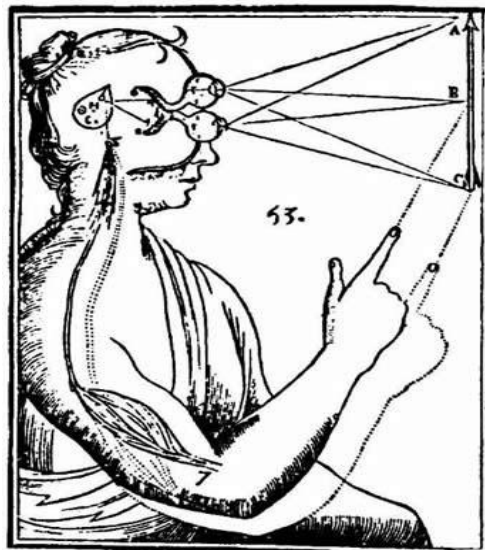
Descartes és a modern mai pszichológia központi témái:
reflexműködés

- a pszichológiai tulajdonságok agyi lokalizációka
- a testi és lelki betegségek kapcsolata (pszichoszomatika).

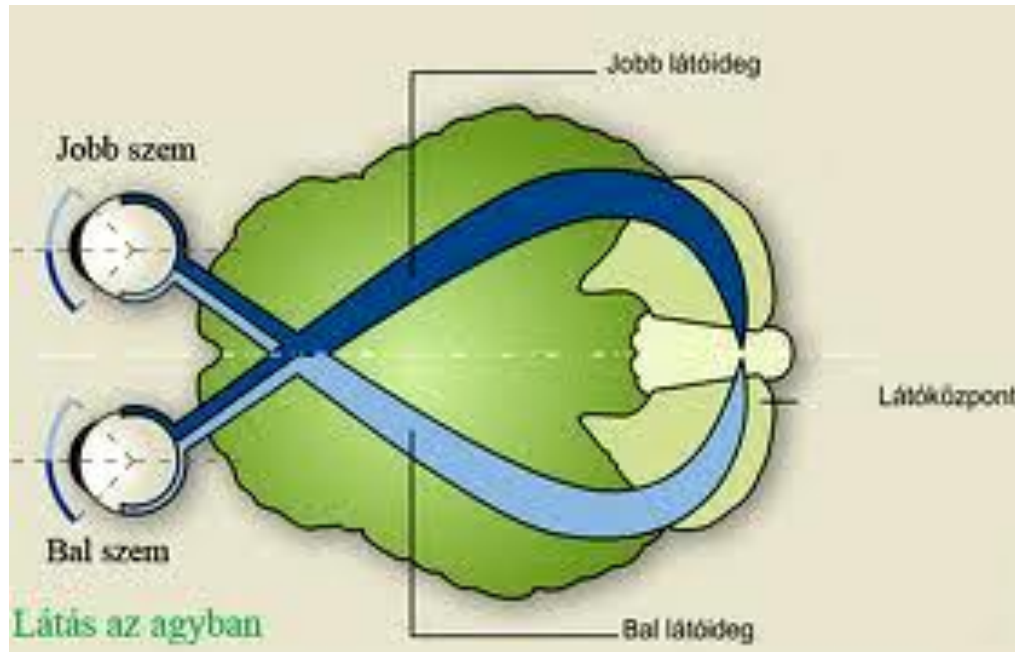
Belső elválasztású mirigyek



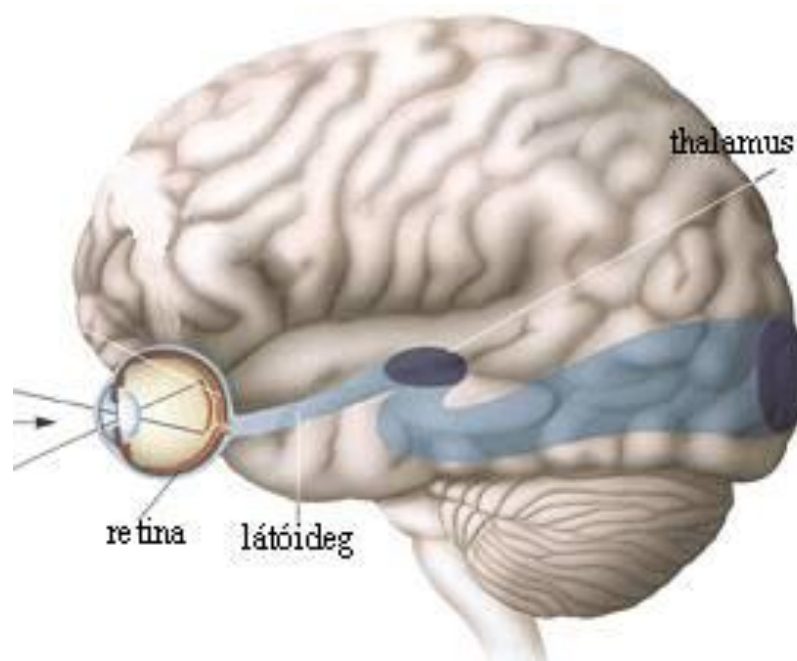
A látás sémája Descartes szerint



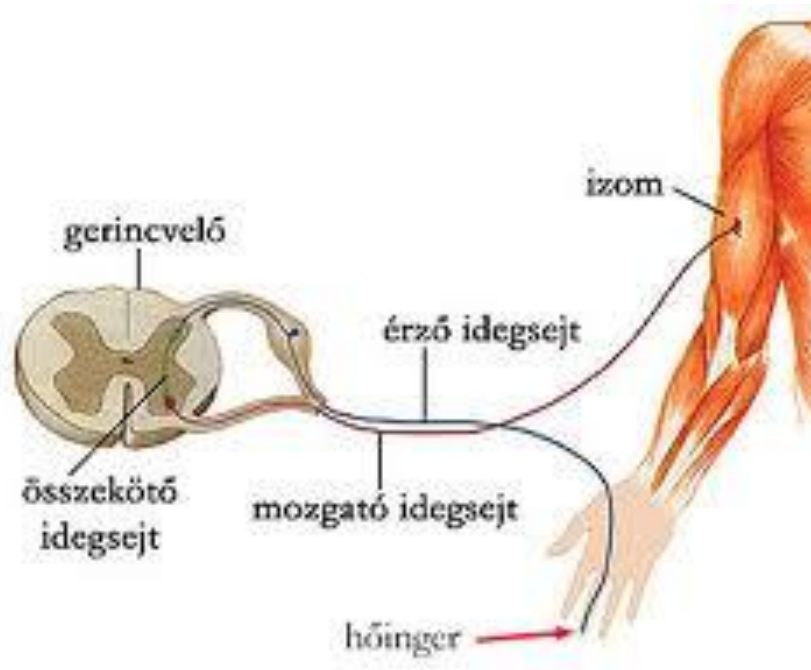
A látás sémája



A látás és az agy



A reflexív sémája



Descartes legfontosabb feltevései a modern pszichológia szempontjából II.

- **A tudatosság személyes természete.** Descartes szerint az ember élményei csak önmaga számára hozzáférhetőek közvetlenül, mások számára nem megfigyelhetőek.
- *Kérdés:* mennyire fér hozzá az ember a saját, **nem tudatos történéseihez**? Vajon mennyire férhet hozzá ehhez egy külső megfigyelő (pl. egy a pszichoterapeuta).
- A modern pszichológiában: nem tudatos lelki jelenségek (Freud, Jung)

Descartes legfontosabb feltevései a modern pszichológia szempontjából III.

- **A gondolkodás és nyelv kapcsolata.** A lélek legfontosabb funkciója a gondolkodás, ennek a külső megnyilvánulása pedig a beszéd, illetve a nyelv vizsgálatára különös figyelmet kell fordítani.

A mai pszichológiában: **pszicholingvisztika**

„**A velünk született eszmék**” fogalma. Descartes feltételezte, hogy léteznek olyan *örök igazságok, általános fogalmak*, melyek nem a tapasztalat útján, hanem *veleszületetten*, születéstől fogva jelen vannak az emberben.

Brit empirizmus I.

A **brit empirizmus** a 17. század végén bontakozott ki Angliában és Skóciában.

John Locke (1632–1704) szerint az ember elméje születéskor nem hordoz semmilyen tudást, hanem *üres lap (tabula rasa)*. Erre a lapra minden tudást, ismeretet a külvilágból eredő *tapasztalás* ír rá.

John Locke (1632–1704)



Brit empirizmus II.

Locke három folyamatot vizsgált, amellyel az üres lap „feltöltődik”:

Észlelés, melynek során az elmében létrejönnek az ideák, a *külvilág pszichés lenyomatai*

Asszociáció, az ideák összekapcsolásának folyamata a korábbi tapasztalatok alapján

Absztrakció, aminek hatására az elme az egyes ideákból a *közös jegyek* elvonásával elvont fogalmak, ideák létrehozására képes

David Hume (1711–1776)



Brit empirizmus III.

- David Hume (1711–1776) szerint a pszichés folyamatok (az asszociáció törvényszerűségei) is ugyanolyan *oksági törvények* alapján működnek, mint a fizikai világ kölcsönhatásai. Ez nagy jelentőséggel bírt a természettudományos pszichológia kialakulásában, mert így ezek a folyamatok is ugyanúgy *tanulmányozhatóak*, mint például a gravitáció törvényei.

Brit empirizmus IV.

- Hume elképzelése szerint a lelki élet mozaikszerűen épül fel az érzetekre visszavezethető lelki atomokból. Úgy képzelte, hogy ezeknek a lelki atomoknak a kapcsolódása kisszámú kapcsolódási elv alapján teljesen mechanikusan megy végbe. Tulajdonképpen ezek a kapcsolódási elvek az asszociációk

Brit empirizmus V.

Az asszociáció törvényei

3 alapelv: *hasonlóság, idő vagy térbeli érintkezés és ok-okozat*

Az asszociációk a lelki élet minden lelki tevékenység alapvető szabályait képezik.

Okság: ha sokszor B követi A-t, oksági kapcsolatot feltételezünk. Az okságot az elménk kényszeríti a világra, a természetben nincs okság.

Kant és a pszichológia

A priori szervező elvek

- Tér, idő, igazság, okozás, matematikai és logikai igazságok
- a pszichológia nem képes spekulatív és apodiktikus rendszert kialakítani, mert hiányzik a matematizálás lehetősége. Csak empirikus megfigyelések lehetségesek.
- Az ember mentális élete: **kogníció** (megismerés), **affekció** (érzelem), **(konáció** vágyakozás)

Immanuel Kant (1724–1804)



Társadalmi szerződés-elméletek és a pszichológia

- Kérdés: mi az alapvető természete az emberi társulásnak?
- Hobbes: mindenki háborúja mindenki ellen, velünk született agresszivitás (*bellum omnium contra omnes*)
- Rousseau: az ember természetéből fakadóan jó, *vele született társulási hajlam, szociabilitás* jellemzi

Szociálpszichológia: versengés és együttműködés, önzés és altruizmus kérdése

Újkori szerződés-elméletek I.

Hobbes (1588–1679): Leviathán (1651). Az ember jellemzője szerinte az egoizmus, a birtoklásvágy. Mindenki harca mindenki ellen. Agresszió: Az ember embernek farkasa. Ezért válik szükségessé az állam létrehozása. A társadalmi szerződés: az önbíráskodás jogáról való lemondás és a mások feletti hatalom átruházása egy kiválasztott személyre

Újkori szerződés-elméletek II.

- Locke felfogása abban különbözött *Hobbesétől*, hogy míg Hobbes azt állította, hogy: „ember embernek farkasa” addig Locke szerint ez az állapot békés is lehetne, ha az emberek egy része nem venné semmibe a *természeti* törvényt, így megtörve a békés állapotot. Hogy ezeket a kihágásokat megfékezzék, az emberek létrehoztak *törvényeket*, amelynek segítségével büntetéseket róhatnak ki azokra, akik életüket vagy vagyonukat veszélyeztethetik. Ezek a törvények képezték a társadalmi szerződést: az emberek közösségekbe tömörültek, amelyeket törvények szabályoztak.

Újkori szerződés-elméletek III.

- Rousseau alapvető különbséget látott a *társadalom* és az emberi természet között. Szerinte az *ember* természetből fakadóan jó, de a társadalom elrontja. A társadalmat mesterségesnek látta és úgy tartotta, hogy a társadalom fejlődése az emberi jólét ellen hat, különös tekintettel a társadalmi egymásrautaltságra

Jean-Jacques Rousseau (1712–1778)

